

A VASMŰVESSÉG A PÁRISI NEMZETKÖZI KIÁLLÍTÁSON.

Noha a párisi nemzetközi kiállítás igazgatósága előtt az a cél lebegett, hogy a rokon iparcikkek a jobb és kényelmesebb összehasonlítás céljából lehetőleg egy fedél alatt legyenek, ettől, a műiparnak egyik fontos ágában a *vasművességben*, nagy sajnálatunkra eltértek. Az épület külső felszereléséhez tartozó, tehát inkább az építőiparba vágó munkákat, jelesen a rácsos ajtókat és kapukat, a lépcső-, kerítés-, erkély- és záradék-rácsokat, a konzolokat és kandelábereket stb. a XI. csoporthoz tartozó 65. osztályba sorolták; az épület belső felszereléséhez való műmunkákat pedig, jelesen a különféle lámpásokat és gyertyatartókat, a vasból való díszbútorokat és bútorvasalásokat, a kályha- és kandalló-szerelvényeket stb. a XI. csoport egyik osztályának keretében helyezték el. De mivel a legtöbb vasműves egyaránt foglalkozik mind amazok, mind emezek készítésével, a két helyen való kiállítás pedig azok együttes hatását úgyszólván kizárta volna, igen érthető, hogy a vasművesek munkái egyaránt szerepeltek a két csoport keretében. Két helyen csak az idegen államok egy pár mestere állított ki, ezek között volt a magyar vasművesek doyen-je, *Jungfer* Gyula is.

A francia vasművesek túlnyomó részének kiállítását nem a XI. csoportot magában foglaló marsmezei palotában, hanem az Esplanade des Invalides baloldali (francia) szárnyában találjuk, holott a francia vasművesség multját előtűntető retrospektív kiállítást a marsmezei palota balszárnyának emeletén rendezték el.

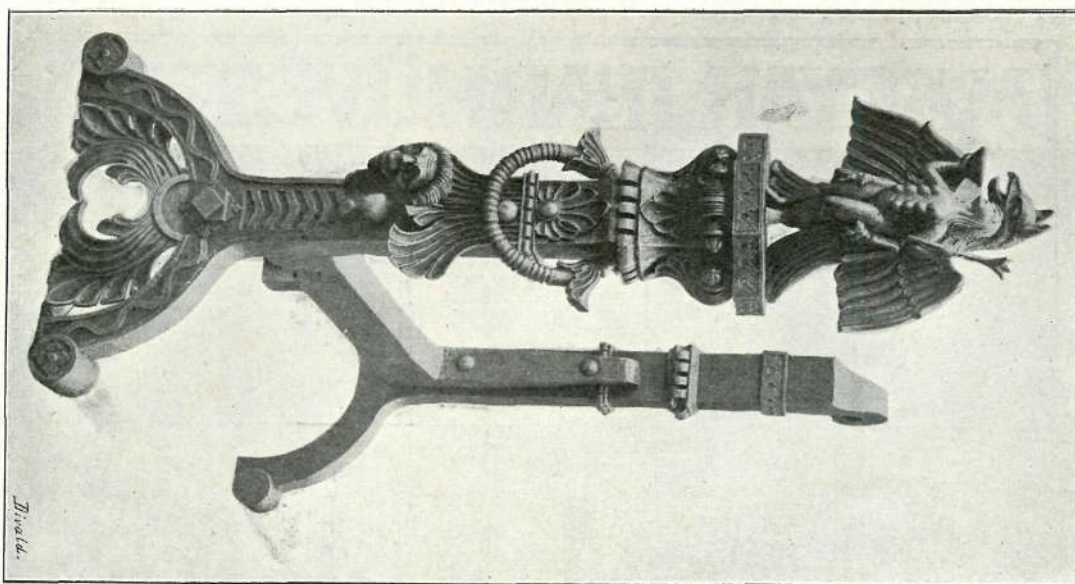
Ennek az össze-visszaságnak az a sajnálatos következménye lett, hogy a vasművesség, noha a kiállítók elég szép számmal vannak, a műipar többi ágai mellett eltűnik. A közönség csak az egyes objektumokat csodálja, de általános benyomást nem nyer.

Magamnak is elég időmbe került, míg a szerteszórt vasműves munkákról az igazságnak megfelelő benyomást szerezhettem.

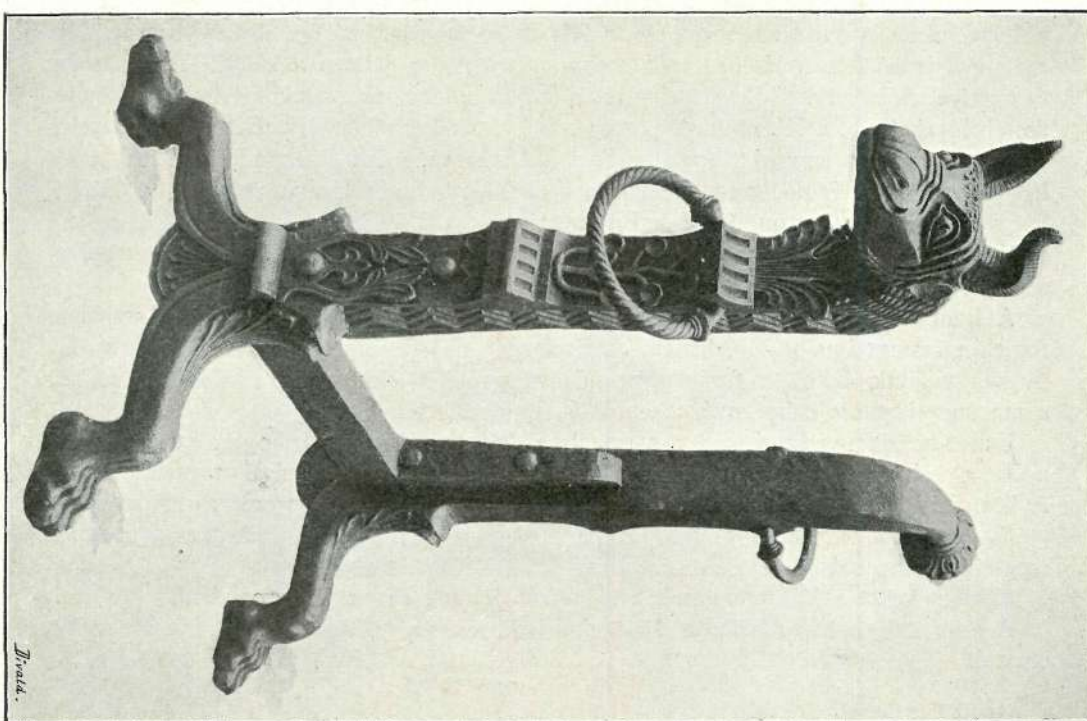
Mindenekelőtt a kiállított munkák stílusáról óhajtok egyetmást elmondani.

A mint előre várható volt, a történelmi stílusok mellett igen jól érvényesült a szecesszió.

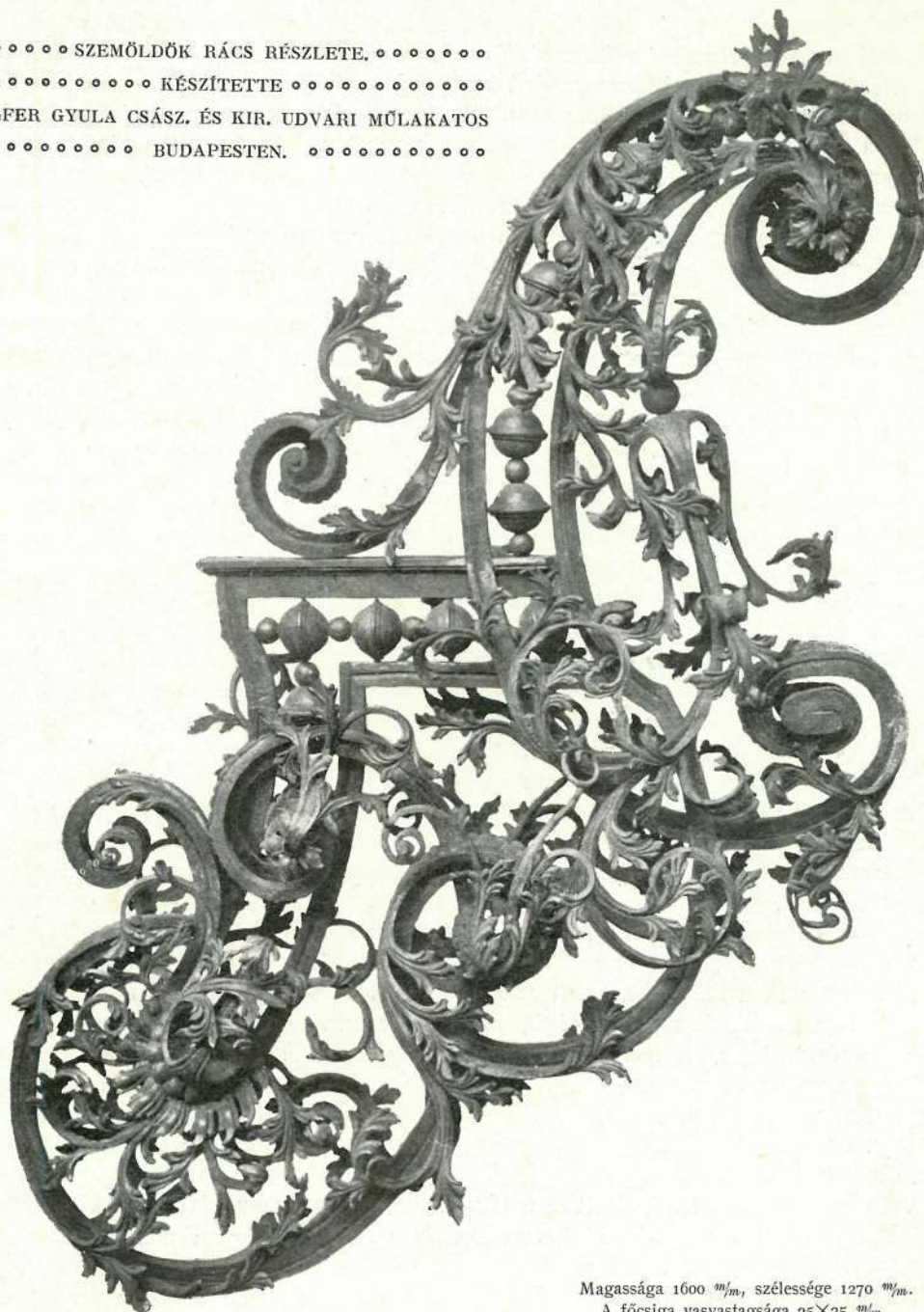

...TŰZI BAKOK...
 ...KÉSZÍTETTE...
 ALPÁR IGNÁC ÉPÍTÉS
 ...TERVEI SZERINT...
 ALPÁR EDE ÉPÜLET...
 ...ÉS MŰLAKATOS...
 ...BUDAPESTEN...

.....SZEMÖLDÖK RÁCS RÉSZLETE.....
.....KÉSZÍTETTE.....
JUNGFER GYULA CSÁSZ. ÉS KIR. UDVARI MŰLAKATOS
.....BUDAPESTEN.

Magassága 1600 mm, szélessége 1270 mm.
A főcsiga vastagsága 35X35 mm.

A történelmi stílusokat egytől-egyig igen szép munkák képviselték.

A *román* stílus legkevésbé volt képviselve, s noha éppen Franciaország ennek klasszikus hazája, a legszebb darabok mégis Budapestről kerültek oda. Érttem *Alpár* Edének a marsmezei palota magyar osztályában kiállított *kandalló-tűzbakjait*, melyeknek őserőtől duzzadó remek kovácsmunkájával kevés hasonló műtárgy vetekedett.

A *csúcsíves és a renaissance-munkák* köréből kiemeljük *Bergue* Adolf párisi vasművesnek az Esplanade des Invalides-en kiállított góth és renaissance vasajtóját. Mind a kettőt a faajtóknál használatos tagozás mellett, a művészien domborított s minden ízében stílszerű részletek jellemzik, melyeknek hatását a csiszolt és áttört diszitmények alá tett színes bőr (a góthikusnál barna, a renaissancenál sárga) tetemesen fokozza. Véleményem szerint a vasművesség túllépi az anyag természetétől megszabott határokat, a midőn ilyen kényes munkát szán olyan helyekre, a hol azt a rozsdától megvédeni úgyszólván lehetetlen. Ha már a munka nagysága mellett, az anyag értéke szóba alig kerül, vegyünk a vasnál nemesebb anyagot. A román stílus korából szebbnél-szebb bronzajtók maradtak reánk, miért ne fordulhatnánk mi is a bronzhoz, illetőleg ennek nemesebb és modernebb testvéréhez az alumínium-bronzhoz, melynek 5%-os öttevénye (95% vörösréz és 5% alumínium) majdnem úgy domborítható, mint a kovácsvaslemez. Lám *Jungfer* Gyula ezt az anyagot választotta ahhoz a két kandeláberhez, melyek a budapesti új parlament épületét fogják a párisi kiállítás bezárta után diszíteni.

A *német renaissance* gyéren van képviselve, az idevágó műtárgyak közül legkitűnőbbek *Schultz* és *Holdefleiss* vasművesek berlini műhelyében készített s a német pavillon szajnaparti kőfalát, illetőleg annak a Rue des Nations felé eső lépcsőjét diszítő rácsok. Egy rangba helyezhetők ezek a XVI. században élt nürnbergi vasművesek legkitűnőbb munkáival.

Marcus Pál berlini vasműves renaissance kapuján, mely az Esplanade des Invalides jobboldali pavillonjának német osztályában az emelet egyik fülkáját diszíti, már érezhető a modern irányzat behatása. Különösen a záradék-rács tölgyleveles csigadiszitményével és centrális virágkoszorújával, melybe a sárkányölő Szent György képét tették, hajlik erősen a mai berlini vasművesek munkáit jellemző alakításhoz.

A francia késői renaissance formáit láttatja az az erkély-rács, melyet *Robert* E. párisi vasműves állított ki.

Wanner frères genfi vasműves-cégnek lépcső-rácsa a modern renaissance ornamentikáját képviseli.

A történelmi stílusok közül leginkább a barokk és rokoko van képviselve, azonban míg a francia vasművesek inkább az épület belső felszereléséhez tartozó tárgyakon mutatják be művészetüket, a külföldiek hatalmas *rácsos kapukat* állítottak ki. Az utóbbiak sorában, mind a munka és rajz szépségét, mind a hatalmas méreteket illetőleg első helyen áll az a rácsos kapu, melyet *Meltzer* Róbert építész XV. Lajos stílusában tervezett. A kiállítás után a cár szentpétervári téli palotájának kerti bejáratánál állítják fel; jelenleg a Champs-Élysées-nek, a Grand Palais des Baux-Arts-sal szomszédos részét diszíti. A kapu egy-egy szárnyának szélessége 2750 mm, lemezzel borított alsó része pedig 3000 mm magas.

Az utóbbiak áttört középrészében a cár aranyozott monogramma tündöklök. A kapu szóbanforgó részét profil-lécekkel tagozták és az így keletkezett mezőket hatalmas akantuszokkal és leveles csigákkal töltötték ki. A lemezes rész felett, az ütközőtől a kapu bálvány párkányáig ívben hajló, konzolszerű rácsozat nyúlik fel, mintha csak az ütközőn álló aranyos kétfejű sas keretét alkotná. A földtől a koronás sas csúcsáig az ütköző 7000 mm magas.

A kapu-bálványtól jobbra és balra húzódik a kapu lemezes részének magasságában

a kerítés-rács, melynek oszlopok közé fogott egyenes tagjai 8000 mm hosszúak; ezeket és a kapu-bálványt előreszőkő, negyedkörös rács tag köti össze.

A kapu készítésére Szent-Pétervárott külön műhelyet állítottak fel. Az orosz iparművészeti osztályba (Esplanade des Invalides jobboldali szárnya) ezt a műhelyet és a munka néhány fázisát fotografiákban be is mutatják, ugyancsak itt van kiállítva a kapu eredeti rajza is.

Valóban ennél monumentálisabb alkotás a vasművesség terén alig fordult elő!

Nálunk régen vajdik egy nagyobb szabású kovácsolt műmunka közköltésen való felállításának ügye;* 1889-ben Budapest fővárosa még pályázatot is hirdetett valamely köztéren felállítandó díszes vaskútra. Akkor sok szép terv került felszínre, de a megvalósítás elmaradt, pedig az elmúlt tíz év óta vasművességünk igen fejlődött s a szóban forgó feladatra rátermettebb is lett. Jó volna a dolgot újra feleleveníteni, hisz az újabb időben annyi szóbeszédre érdemesített idegenforgalom emeléséhez, ily monumentális kovácsolt munka létesítése nagyban hozzájárulna s műiparunk e részének világgraszoló hírnevet biztosítana!

A barok- és rokoko-stílusban készített munkálataikkal kitűntek a magyar vasművesek is. *Jungfer* Gyula csász. és kir. udvari műlakatosnak az 5-ik ábrában előtűntetett munkája (kapu-szemöldök rácsrészlete), a mi a kovácsolás művészetét és a stílszerűséget illeti, elsőrendű alkotás. E mellé sorozzuk *Marton* Lajos és fia pozsonyi vasművesek által kiállított rácsos kaput, melynek különösen a szemöldök része oly szép, hogy a nemrég lebontott schloss-hofi császári kastély remek vasmunkáival egy rangba sorolható. Ehhez a rácsos kapuhoz két rácsosajtó is tartozik, ezeknek magassága 2640 mm és szélessége 1270 mm.

A *Marton*-féle munkának méltó társa az a rácsoskapu, mely a *Fischer von Erlach*-féle stílusban készített osztrák pavillont díszíti.

A barok stílus kiválóbb képviselői közé sorozzuk azt az alumínium-bronzból való rácsoskaput is, mely Németország vas- és fémipari csoportjában (XI. csoport, 65-dik alosztály) *Egger és társa* hamburgi műlakatos és kasszagyáros kiállítását díszíti. Az 5%-os alumíniumbronz majdnem oly jól alakítható, mint a kovácsvas, ezért kovácsolt műmunkák készítésére igen alkalmas. A berlini vasművesek már néhány év óta előszeretettel használják ezt az anyagot az épületek belső felszereléséhez,** azonban a szóban forgó kapunál (lásd 9. ábra) nagyobb és gazdagabban díszített tudtommal még nem készítették. Ezzel a munkával gazdagság dolgában csak az a rokoko *kályhaellenző* vetekszik, melyet *Schultz és Holdefleiss* berlini vasművesek állítottak ki Németország iparművészeti csoportjában. Ezt a munkát Budapest közönsége már ismeri. Készítője, *Forreider* József, mint a nevezett cég alkalmazottja mutatta azt be az iparművészeti múzeumban, az *iparművészeti társulat* 1898. évi téli kiállítása kapcsán.

Amint említettük a *szecessziós stílus* a vasművesség terén is erős gyökeret vert; de a kiállított tárgyak közül nem mindegyik üti meg a kívánt mértéket. Ez a stílus a kontár tervező kezében hamar degenerálódik; csábít a merev egyenes vonalak, a hosszúságú sáslevelek s a katonás sorrendben állított, unalomig ismétlődő motívumok alkalmazására. Száraz, semmitmondó kompozíciókat kapunk, melyek közül nem egy az empire stílus élettelen vasmunkáira emlékeztet s amint 80–90 évvel ezelőtt ez a stílus a kovács-

* Lásd Művészi Ipar 1889. (IV.) évfolyam 183–186. oldalát.

** Alumíniumbronzból valók a berlini *Hôtel Bristol* (Unter den Linden 5. sz.) kandelábertei, a lipcsei *Reichsgerichtsneubau* lépcső-rácsa, kandelábertei és szimbolikus képei, a *Reichsgesundheitsamt* (Moabit) csillárjai stb.

A BUDAI KIRÁLYI VÁR RÁCSOS KAPUJA. TERVEZTE HAUZSMANN ALAJOS MŰEGYETEMI TANÁR. KÉSZÍTETTE JUNGFER GYULA CSÁSZ ÉS KIR. UDVARI MŰLAKATOS. Magassága 8500 mm, szélessége 4000 mm. Kiállította a XI. csoport magyar osztályában, a marsmezei palotában.

◦ DR. BATTHYÁNY LÁSZLÓ GRÓF KÖPCSÉNYI KASTÉLYÁNAK RÁCSOSKAPUJA. ◦
TERVEZTÉK ÉS KÉSZÍTETTÉK MÁRTON LAJOS ÉS FIA POZSONYI VASMŰVESEK.

A kapu egy szárnyának szélessége 1880 $\frac{m}{m}$.

vasművészet teljes tönkremenésére vezetett, mert túlságosan előtérbe tolta a hidegen való alakítást, tehát a tűzimunka helyett a lakatosmunkát, attól tarthatunk, hogy a vasművészet terén előbb-utóbb beáll a hanyatlás, ha sok követője akad a modern iparművészeti folyóiratokban közölt rideg kompozícióknak.

A szecessziós stílus konvencionális sásleveleivel a *Genissieu és társa* cég kiállította rácsos ajtó ornamentikájában találkozunk. Kár, hogy ennek csinos rajzát az átlós rud szerkezeti alakítása némileg zavarja s az alsó mezői lemezből kivágott diszitménye is élesen elüt a felső rész ízléssel stilizált, diszkrétül alkalmazott és ügyesen kovácsolt levél ornamentikájától.

A szecessziós stílus konvencionális formáit láttatja az a virágasztalka is, melyet a *Forreider és Schiller* budapesti vasművesek állítottak ki, ezt az alumíniumbronzból kovácsolt asztalkát a *Magyar Iparművészet* olvasói szintén ismerik. Képe az 1900-dik évfolyam IV-dik számának 179-dik oldalán jelent meg.

A kiállítás szorosabb értelemben vett, szecessziós vasmunkái közül ennek rajzában volt legtöbb invenció és élet. *Horti Pál* tanár tervezte. Az ő rajza után készült az asztalon álló virágváza is, melyet *Jancsurák Vilmos* domborított vörösrézéből.

A német vasművesektől bemutatott munkák általános hatása után ítélve, joggal várható, hogy a vasművészet fejlődésére bénítólag ható konvencionális modern formák, a jövőben még szűkebb körre szorúlnak. A kibontakozásnak két útját látom, egyikén járnak a németek, a másikat kezdik követni a magyarok.

A német, különösen a *berlini vasművesek* a történelmi stílusok nyügétől már vagy 10 év óta emancipáltak magukat. Új motivumokat keresve, a stilizálásra alkalmas levelek és virágok individuális alakítását kezdték el. Noha az 1896-dik évi berlini kiállításon bemutatott készítményeikkel meglepték, mondhatnám bámulatba ejtették a világot, nagyon sok követőre még sem akadtak, mert hiányzott az alakítás rendszeressége, a stílust megadó közös gerinc. Hiába, a természet adta motivumok individualis alakítása még nem stílus. Ma azonban, — a bemutatott tárgyak után ítélve, — a német vasművesek ebben is megállapodtak. Elfogadták a szecesszió vonalozását s erre a gerincre rakják a szokott módon stilizált növényi és állati ékítményeket.

A párisi kiállításon a legtöbb német csoportot efféle kerítésekkel vették körül. Ízléses rajz és remek kovácsmunka jellemzi mindannyit. A német bányászati, kohászati és fémipari kiállítás kerítése *Krüger Pál* berlini vasműves készítménye. Ez a legnagyobb s motivumok dolgában is a leggazdagabb.

A német villamossági csoport vasmunkái is igen érdekesek.

Megjegyezzük, hogy a vasművészet számára való stílus megállapítása érdekében más kíséreltet is találkozunk. Így az a rácsos kapu, melyet *Götz H.* tervei szerint *Neuser József* mannheimi vasműves készített, erősen hajlik XV-dik Lajos stílusa felé; tömegelosztása teljesen azonos, csak a mezőket kitöltő, túlságosan gazdag diszitmény készült a berlini vasmunkák szellemében. Kár, hogy a szép munka jó hatását az ornamentika nyugtalansága nagyon lerontja. Tervezője kevesebb, de rendszeresebben alakított diszitménnyel többet érhetett volna el.

Wanner freres genfi vasműves cégnek szecessziós kapubetét-rácsa, a fővonalak dolgában, a barokk stílussal mutat némi rokonságot.

A mint említettük, a berlini vasművesek 8–9 éve alapított iskolájának mindenféle akadtak tanítványai. Így *Páder Nándor* budapesti vasművesnek a XI. csoport magyar osztályában (Marsmezei palota baloldala) kiállított két *kapu betétje* az 1896. évi berlini kiállításon látottak behatása alatt készült. A franciák iparművészeti osztályában (Esplanade des Invalides baloldal) különösen *Hamet H.* párisi vasművesnek egy pár munkája tartozik ide, jelesen az az erkélyrács, melynek oszlopait vízi liliumok, a mező kitöl-

tését pedig vadgesztenyegalyak, levelek és gyümölcsök alkotják. A *Bliault* építész tervezte kis ajtónak már szecessziós váza van.

Bernardin clermonti vasműves szőlőfürtökkel és rózsákkal díszes lépcsőrácsát erősen naturalisztikus rajza miatt szintén a vasművesség szóbanforgó csoportjába sorozhatjuk. Hasonló alakításokkal a belga és olasz vasművesek kiállításában is találkozunk.

Valószínűnek tartom, hogy a berlini mesterek irányváltoztatása következtében a tanítványok nagy serege is arra az útra lép, melyen *Krüger Pál*, *Schultz* és *Holdefleiss*, meg *Marcus Pál* berlini vasművesek haladnak, s a melyet a *szecessziós stílus vonalozásának applikálása s az így nyert gerincnek individualis módon, de az említett ízlés értelmében alakított növényi és állati diszítványokkal való felruházása jellemez.*

A magyar vasműves tárgyak között a szecesszió más értelemben volt képviselve. A bemutatott műtárgyak után ítélve immár tagadhatatlan, hogy az ú. n. *magyar díszítő stílus* motivumai, fémből és vashalványból való alakításra is kiválóan alkalmasak. Most már csak az a kérdés, hogy ezeket a motivumokat milyen vázra rakjuk. Én például, a mint ezt a 325. lapon előtűntetett óra láttatja, a *renaissance*-ot vettem alapul és a diszítványok alakításában, a mennyire ezt az anyag megengedte, az eredeti alakzatokhoz tartottam magamat. Ide sorolhatjuk azt a záradékrácsot is, melyet *Pick Ede* budapesti vasműves állított ki a XI. csoport magyar osztályában.

Hauszmann Alajos azon a hatalmas vaskapun, melyet *Jungfer Gyula* cs. és kir. vasműves készített a barokk formáit fogadta el, de mind ebben, mind a virágok és levelek alakításában hajlik a szecessziós motivumok felé.

Faragó Ödön a diszítvány vázának a szecesszió vonalozását fogadta el, de mind ezeket, mind a magyar motivumokat erős individualizmussal alakítja át. Egyik alkotását a *Magyar Iparművészet* olvasói már ismerik; képe a III. évfolyam 3. számában a 131. oldalon jelent meg. Ezt az ékszerszekrényt a magyar tanügyi csoportban állították ki. A *Faragó* tervezte összes butorok ebben a modorban stilizált vasalásokkal ékeskednek s ide tartozik *Ludwig és Stettka* budapesti vasművesek csillárja is.

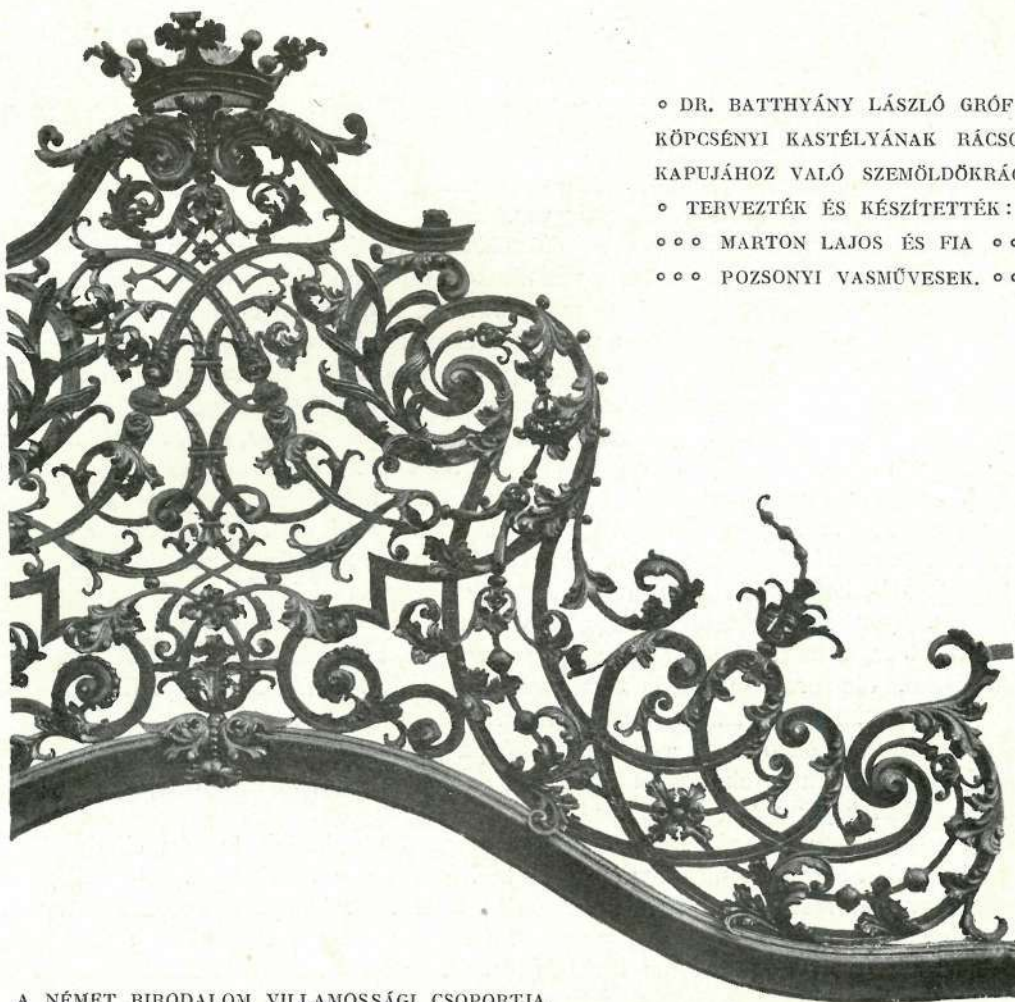
Arról, hogy melyik a felsorolt három irány közül a jobb s ezért követésre legméltóbb, nem nyilatkozhatom, mert az egyiknek képviselője magam vagyok, azt azonban, mint a XI. csoport 65. alosztályának volt jury tagja, a francia vasművesek többször hallott véleménye után bátran állíthatom, hogy legjobban — a vasművesség terén is — a magyar stílusban készített munkáink imponáltak. Az a sajátos báj, mely a magyar motivumot jellemzi, kivétel nélkül mindenkinek tetszett. Megszívlelendő tanúság van ebben!

A felemelt fonalat ne ejtsük el többé, hanem fejlesszük és nemesítsük népies ornamentikánkat tovább is, hogy majdan a műipar minden ágában elfoglalhassa domináló helyét. Igazi magyar iparművészetről csak akkor beszélhetünk, ha nemcsak a technika, hanem az alakítás dolgában is a magunk lábán járunk.

Előbb felemlítettem a vashalványból való közkút szunnyadó ügyét. Keltsük ezt új életre olyképpen, hogy magyar motivumokkal ékeskedő vashalványból kovácsolt közkútra szorgalmazzuk valamely pályázat kiírását s egyben a jutalmazott pályamunkának megvalósítását is.

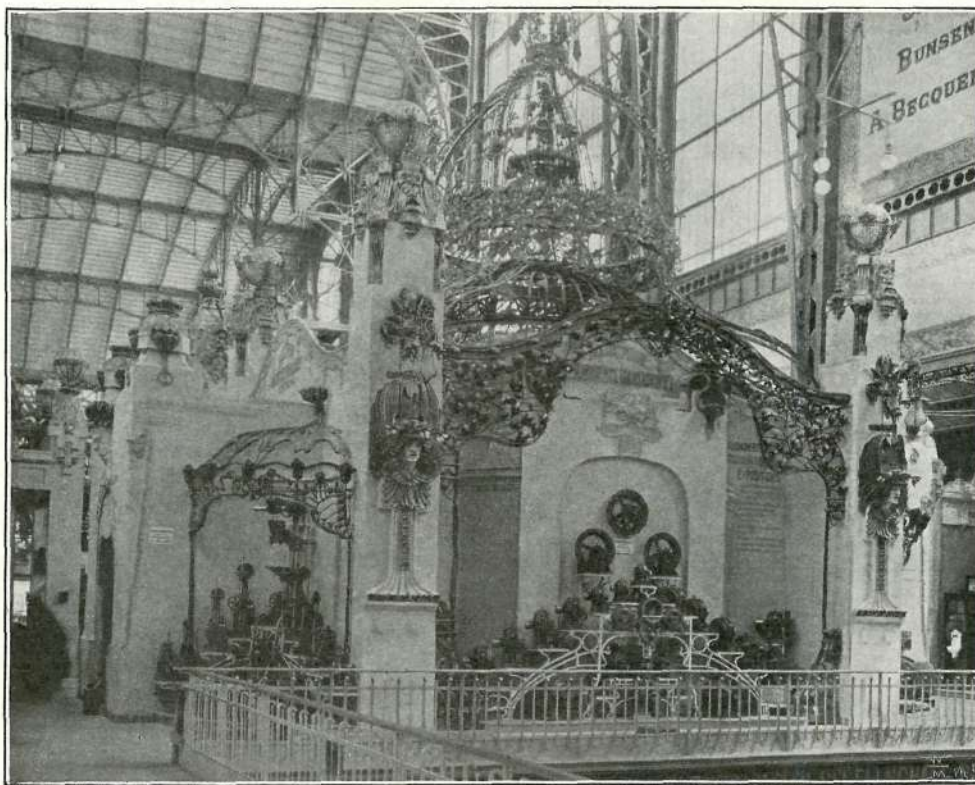
Az elmondottak kiegészítéseül meg kell emlékezni arról is, hogy a kiállított vasműves munkákat minő technika jellemezte. Erről a dologról szólva tulajdonképpen nemzetiségek szerint kell az anyagot beosztanunk.

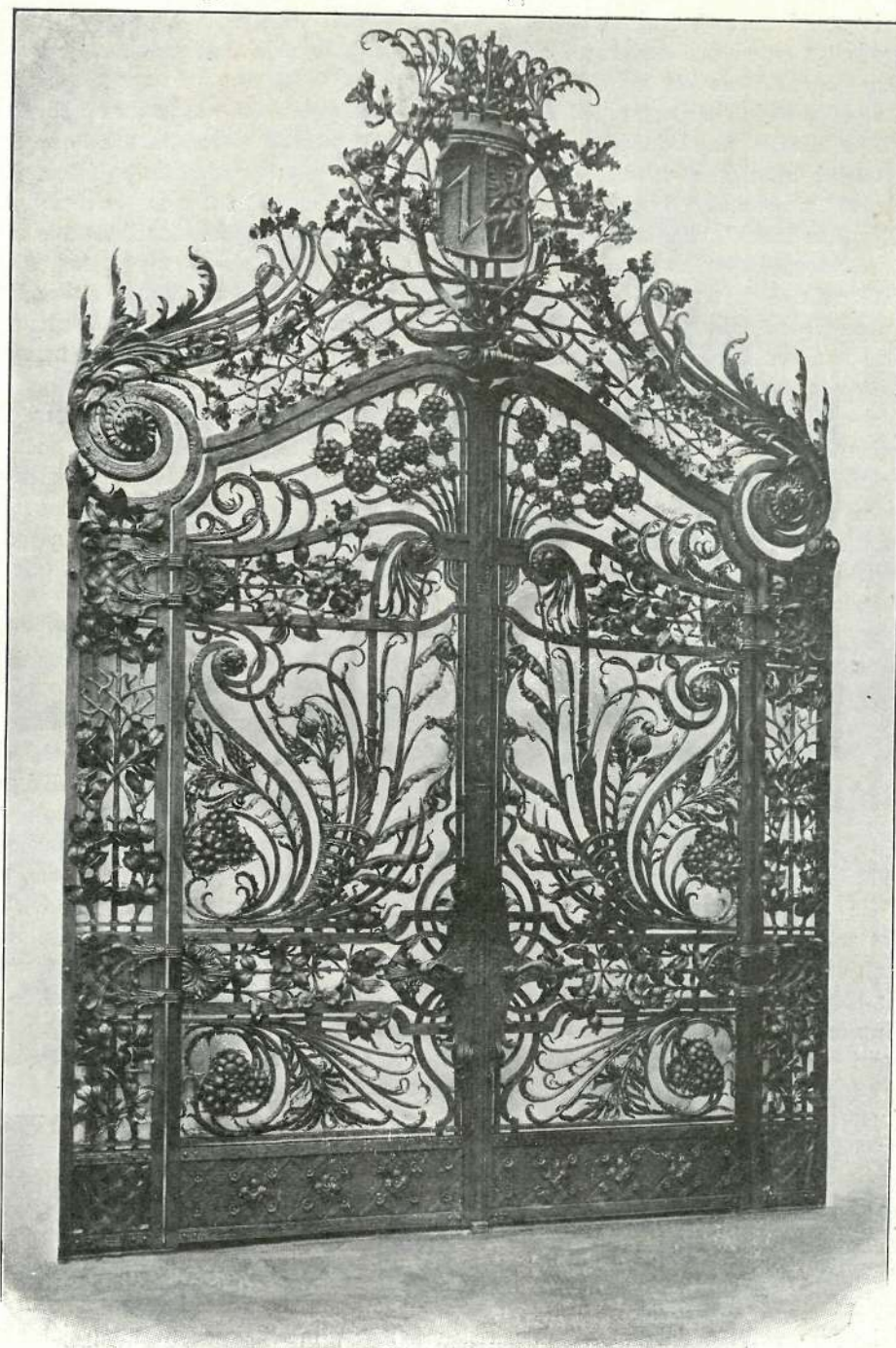
A német műiparosok kivétel nélkül a *nyers kovácsmunkára* vetik a fősúlyt. Ha a bemutatott tárgyakat figyelmesen megismerjük, a reszelő vonásoknak nyomára se akadunk. Bámulatosan fejlesztették ki a német vasművesek iparuk igazi művészeti részét, az izzó kovácsvasnak tűziszerszámokkal való alakítását. Egyik-másik műtárgy valóságos szobrászmunka számba megy, ilyen például az *Armbruster testvérek* Frankfurt

◦ DR. BATTHYÁNY LÁSZLÓ GRÓF ◦
 KÖPCSÉNYI KASTÉLYÁNAK RÁCSOS-
 KAPUJÁHOZ VALÓ SZEMÖLDÖKRÁCS.
 ◦ TERVEZTÉK ÉS KÉSZÍTETTÉK: ◦
 ◦◦◦ MARTON LAJOS ÉS FIA ◦◦◦
 ◦◦◦ POZSONYI VASMŰVESEK. ◦◦◦

A NÉMET BIRODALOM VILLAMOSSÁGI CSOPORTJA.

..... A MANNHEIMI IPARISKOLA KAPUJA.
..... TERVEZTE GÖTZ H. IGAZGATÓ.
KÉSZÍTETTE NEUSER JÓZSEF, MANNHEIMI VASMŰVES.
Egy szárny szélessége 1450 m/m és a pilléré 430 m/m .

a/M-i vasműveseknek szoborcsoporthozata. Sziklán szétterpeszkedő sárkánynyal küzd a kiterjesztett szárnyú sas. Az előbbi 6,8 m hosszú és 50 q nehéz, az utóbbi 2 m hosszú és 42 q nehéz. A sas két szárnyának csúcsa egymástól 3,85 m-nyire van. Mind a sást, mind a sárkányt futódaruval kezelt 250×250 mm keresztmetszetű vasdarabból kovácsolták ki. Az alakítás csak kalapáccsal és vésővel történt. Bizvást elmondhatjuk, hogy ilyen nagyszabású munkát a vasművesség egy korszakában sem produkáltak, túltesz ez a csoportozat a hamburgi városháza számára az említett cég által készített kovácsolt vasoroszlánokon is. Azonban más kérdés, helyénvaló-e kovácsvasat venni oly munkálatokhoz, mely nemesebb és más módon könnyebben alakítható fém számára való. A könnyen önthető, csillogó és sárgásbarna bronzsal, a monumentális szobrászat terén, a nehezebben idomítható, könnyebben rozsdásodó és fakószínű vas nem vetekedhetik. Minden fémnek, tehnikai tulajdonságaiban rejlik az a szerepköre, melyet az emberi háztartás, a harcászat vagy a művészetek terén legjobban betölthet.

A demokratikus vas nem való a nálánál nemesebb fémek „sárgacsizmás” szerepére.

Lelkesedni tudok a szépen megkovácsolt rácsos kapu vagy kerítés látásán, mert az anyag alkalmazását helyén valónak találom, hisz a vas nagy szilárdsága következtében az összes fémek között a leghivatottabb arra, hogy házunkat a betörők ellen megvédelmezze, de hidegen hágy a legszebben kovácsolt vasmunka is, ha olyan helyen szerepel, a hol a tárgynak csillogással, értékesebb voltával és a formák lágy összefonódásával kell hatnia.

Hasonló értelemben nyilatkozhatom *Schultz* és *Holdefleiss* kiállította térdeplő vitézről is, melyet a német iparművészeti osztály folyosófelőli bejáratában helyeztek el, mintha csak figyelmeztetni akarná a közönséget arra, hogy íme a német vasművesség már a kisbronzokkal is felvette a versenyt. Bizony a kidolgozás bravuros volta ellenére is, szembeszökik a tárgy szegletessége.

A XVII. század híres vasfaragójának, a norimbergi *Leygebe* Gottfridnak a művészete, a ki II. *Károly* angol király lovasszobrát 67 font nehéz vastuskóból faragta ki, a vasművesség terén egyedül állott. Nem hittem volna, hogy épen a mai, praktikus gondolkodó korban akadjanak követői.

Efféle szobrász-munkának a vasművesség terén csak olyan alakban van értelme, a mint azt *Krüger* Pál rácsán applikálta. *Miksits* B. berlini vasműves kiállításában is találunk efféle részleteket, de egy darab nála is a célt tévesztett alkotások közé tartozik, a mit eléggé bizonyít az, hogy a szóbanforgó 2000 mm hosszú sárkánynyal — ha emlékezetem nem csal — az 1896-iki berlini kiállításon már találkoztam. Tehát négy év óta nem akadt vevője, pedig bámulatos tehnikával készítették azt is; a kiállítás legszebb kovácsolt vastárgyai közé tartozik.

A kovácsolás tehnikájának virtuozitását illetőleg, a németek után mindjárt a magyar kiállítók következnek; azonban a mi mestereink a franciák módjára nem a nagy kovácsolt masszakkal, hanem még a részletekben is szabatos kidolgozással akarnak hatni. *Jungfer* Gyulának kapuja a kovácsvasművészet legkiválóbb alkotásai közé tartozik. A németek munkáihoz hasonlítva a magyar vasművesekét, a kidolgozásban olyan különbséget látok, mint a minő a modern festmények és a régi képek tehnikája között van.

A francia mesterek inkább a lemez-munkákat kedvelik. A tűzből kovácsolt munkákra még legtöbb súlyt vetett *Robert* E. párisi vasműves, melynek egyik munkáját a 3-ik ábrában mutattuk be. Nem egy vasművesre akadtam, a ki azért, hogy a hidegen való domborítással lágyabb átmeneteket, gazdagabb tagozást és szabatosabb formákat alkothasson, mint a kovácsolással, ezt a tehnikát a másik mögé helyezik.

Annyi tény, hogy a domborítás művészetében a párisi kiállításon szereplő vasművesek között ők az elsők. De ezt az irányt követendőnek nem tartom. A hová a kovácsvas-

ból való tárgyak az anyag természete szerint leginkább valók, nem lemezből domborított könnyen rozsdásodó és letöredező részletek, hanem erőteljes kovácsolt munka kell. A lemez-munkának előtérbe tolása és a kovácsolásnak háttérbe szorítása, a vasművesség degenerálódását jelenti s elébb-utóbb oda vezet, a hol ma az *olasz vasművesség* van.

A franciák túlfinomult ízlésének tudható be az is, hogy a vasmunkákat fényesre csiszolják. A csínozásnak ezt a módját, ha olyan műtárgyakról van szó, melyeket kézbe ritkán vesznek, még csak helyénvalónak tartom, de a lépcsőrácsok, kandeláberek, tűzibakok s más effélék kifényezése felesleges munka s arra az abszurdumra vezet, hogy a csillogó vasmunkát le kell takarni, hogy a kíváncsiak kezenyoma rozsdá alakjában el ne csúfítsa. Elrettentő például említhetem, *Aumale* herceg chantilly-i kastélyának fényesre csiszolt folyosó- és lépcső-rácsát, melyhez a közönségnek a mondott okból még közelen is alig szabad.

A vastárgyakat feketítsük be, vagy ha ez a szín túlságos komor volna, színezzük a környezetnek megfelelőbben. A német vasművesek ebben is mesterünkké lettek, midőn a sokáig száműzött polychromiát az újabb időben teljes érvényre emelték. Így *Krüger* Pál rácsának alapszíne fekete, a mélyedéseket a nemes patinához hasonló színű zöld festékkel kenték be, az állatok szája, nyelve és szeme vörös, foga pedig fehér. Fekete alapszíne és zöldes patinája van annak a vasajtónak is, melyet *Schultz* és *Holdefleiss* állítottak ki, az Esplanade des Invalides-on álló palota jobbszárnyának folyosóján, a német iparművészeti szakasz bejáró ajtaja mellett.

A francia munkák között is akadott sokszínű vasmunka, sőt *Renard* C. párisi vasműves még fehérre festetteket is állított ki. Furcsa ízlés!

Munkáik minőségét tekintve, a francia vasművesek után sorozhatjuk a *belgákat*, *oroszkokat* és *svájciakat*, ezek után pedig az *angolokat* és az *olaszokat*. A többi államok vasművességéről nem szólhatunk, mert képviselve vagy nem, vagy csak egy-két tárggyal voltak.

A figyelmes szemlélőnek bizonyára feltűnt az is, hogy a kiállításon kevés vasból való használati tárgyat (íróasztal és dohányzó-asztal készletét, asztali lámpást és gyertyatartót stb.) mutattak be. Még a legtöbb használati tárgyat *Wessbecher* párisi vasművesnek a XI. csoport 65-ik alosztályában (Marsmezei palota I. emelete) elrendezett kiállításában láttuk. Úgy látszik a közönséggel ezeket nem tudják a kívánt mértékben megkedveltetni, mert általában drágábbak a bronzból vagy sárgarézből öntötteknél és nem is elég praktikusak. A szobafelszerelési tárgyak között legtöbb volt a tűziszerszám és a kandalló tűzibak, tehát az a két tárgy, melyekhez a vas, technikai tulajdonságai következtében, leginkább való.

A vasból való *butorvasalások* úgy látszik még Franciaországban, — a bronzból való butorveretek legklasszikusabb hazájában — is nagy kedveltségre tettek szert. Volt alkalmunk több francia iparos készítményében gyönyörködnünk, kik közül *Fournier* H. párisi vasműves mutatta be a legszebbeket. Gothikus vasalásai, akár a munkát, akár a stílszerűséget tekintjük, egyaránt kifogástalanok.

Heinz J. bazeli lakatosmester is az antikvasalások utánzása dolgában az elsők között áll s vetekszik francia kollegájával.

Kár, hogy a magyar vasművesek a díszvasalások speciális gyártásával nem foglalkoznak, mert jó és stílszerű munkáikkal az egész világon piacot találhatnának.

*

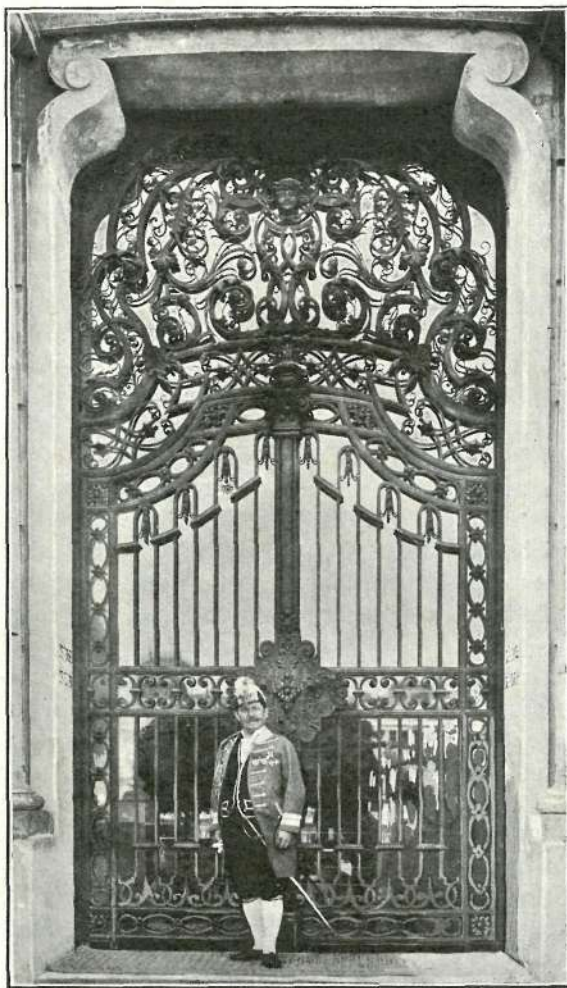
Az elmondottak alapján örömmel konstatálhatjuk, hogy a párisi kiállítás területén semeink előtt lezajló világvárosban Magyarország vasművessége jól megállta a helyét, nemcsak a kiállítók száma, hanem a kiállított tárgyak minősége szerint is a 2-ik hely

illeti meg. Alig reménylett eredmény ez, már csak azért is, mert a kiállítók legnagyobb része kellő energiával nem fogta meg a dolgot és sok jeles mesterünk el is maradt.

Az egyik francia vasműves, a ki a XI. csoport 65-ik alosztályának jurytagja is volt, nem győzte a magyar vasművesség fejlettségét dicsérni, de hozzátette a következőket: *Mondja meg magyar kollegáinak, ne tömjék túl munkáikat diszítványokkal, mert a felesleges ornamentika, ha még oly szépen van is készítve, a műtárgyat könnyen ízléstelenné teszi.*

Megszivlelendő jó tanács ez, melyet követnünk kell, ha azt akarjuk, hogy a legközelebbi világkiállításon, ne csak egy-két vasművesünk, hanem általában az egész magyar vasművesség az első sorba emelkedjék.

Edvi Illés Aladár.

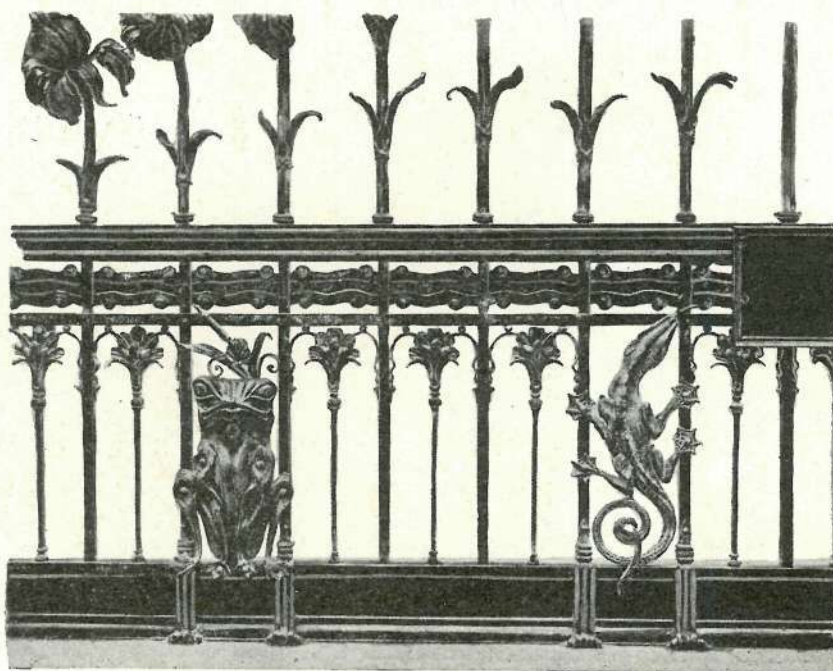
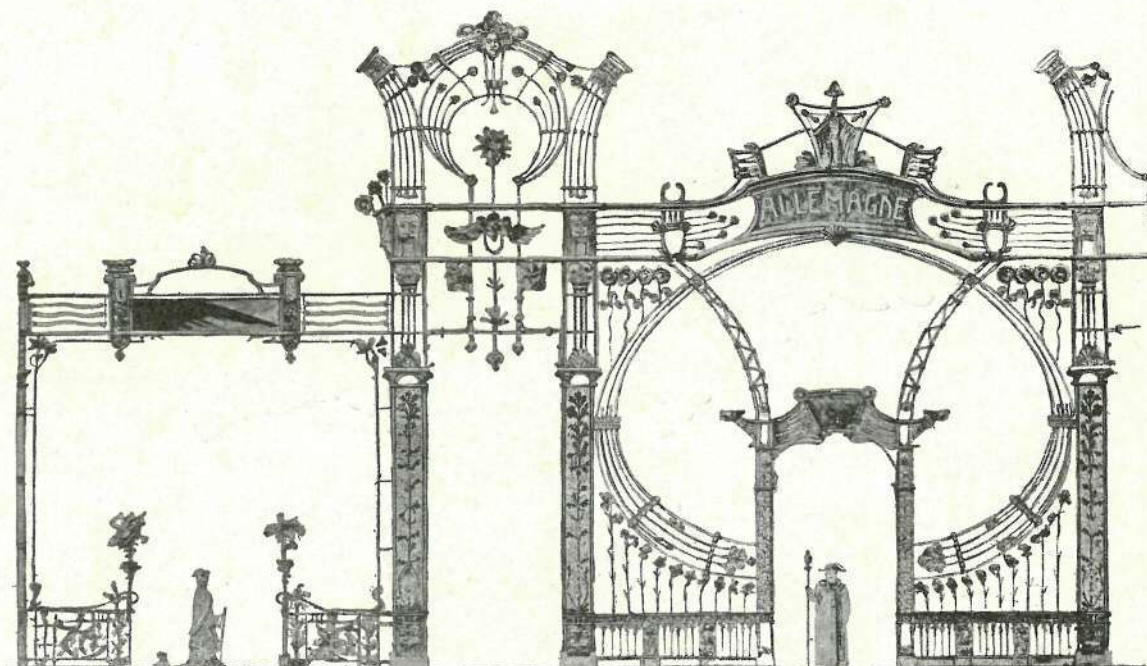

◊ AZ OSZTRÁK PAVILLON RÁCSOS KAPUJA. ◊
KÉSZÍTETTE NEHR SÁNDOR BÉCSI VASMŰVES.
◊◊◊ EGY SZÁRNY SZÉLESSÉGE 1300 mm. ◊◊◊

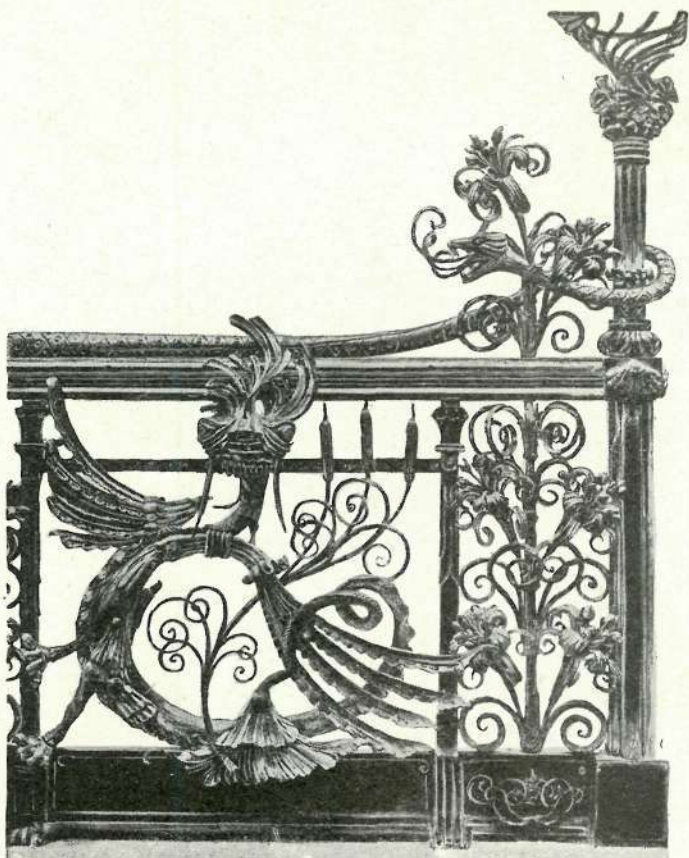

◊◊◊◊ SASNAK VIADALA A SÁRKÁNNYAL. ◊◊◊◊
◊◊◊◊ TERVEZTE HAUSMANN F. TANÁR. ◊◊◊◊
VASBÓL KOVÁCSOLTÁK ARMBRÜSZTER TESTVÉREK.
(M. Frankfurt.)

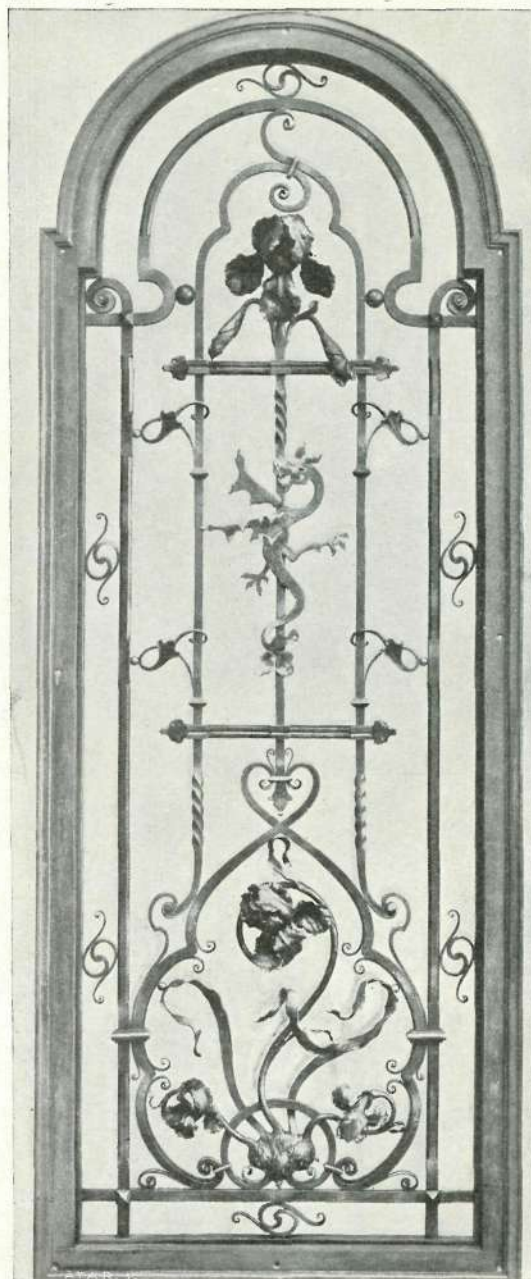
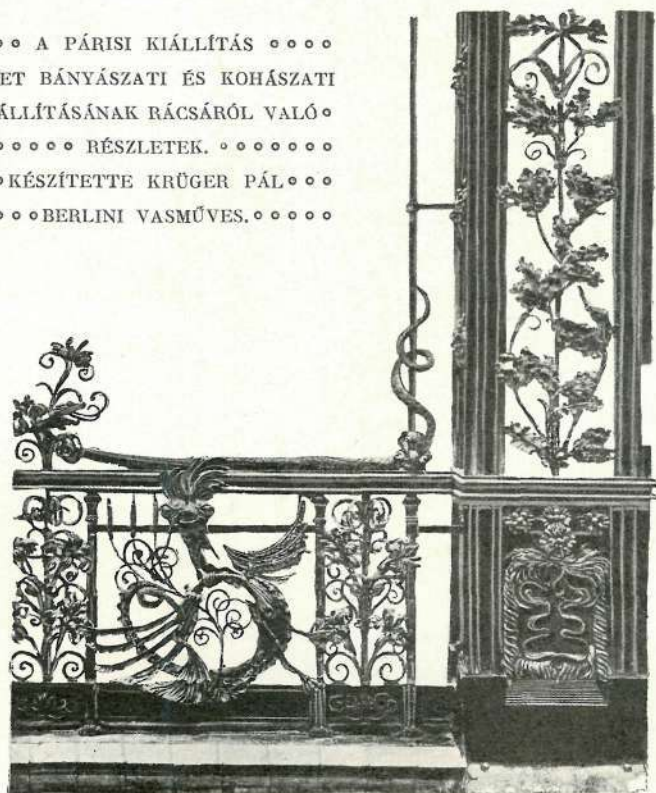

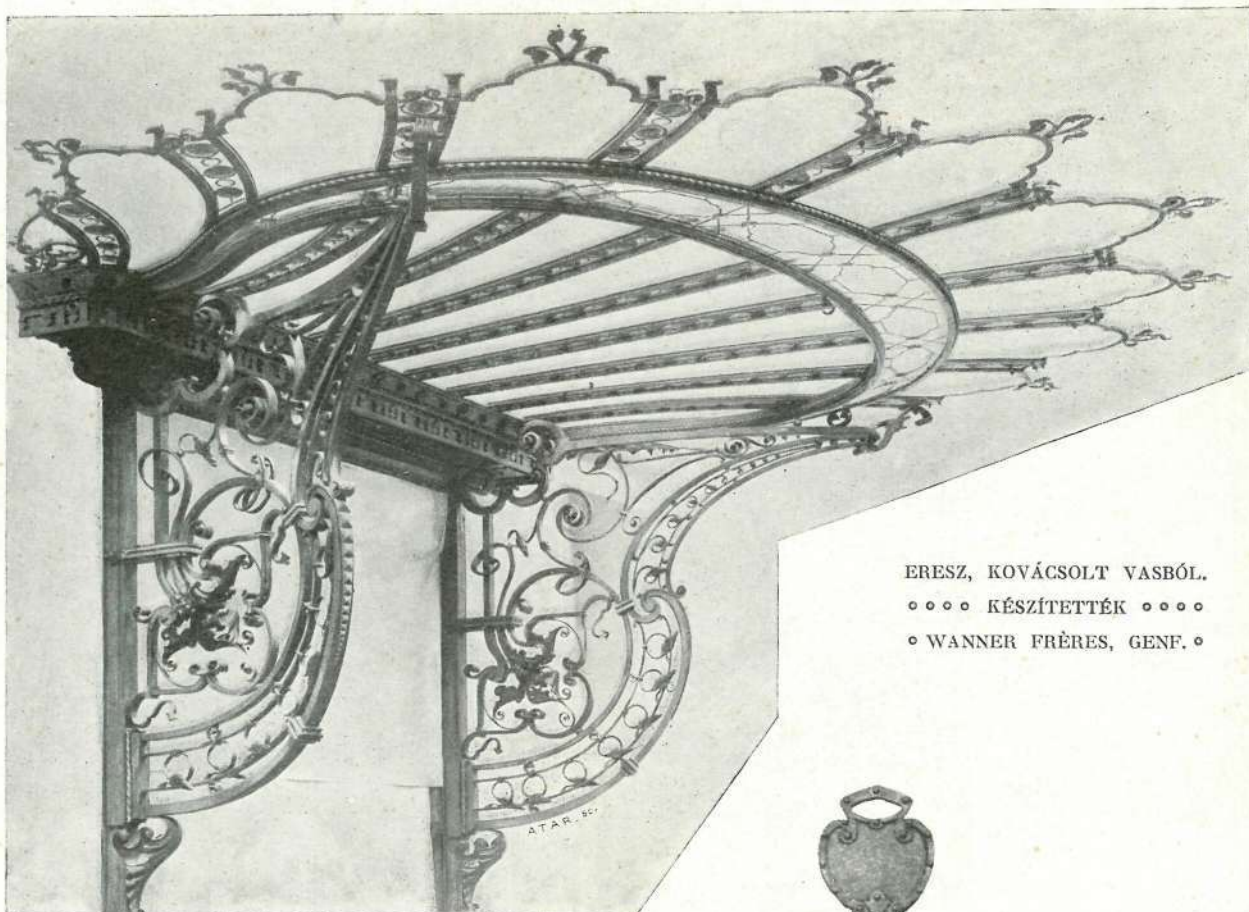
A PÁRISI KIÁLLÍTÁS NÉMET BÁNYÁSZATI ÉS KOHÁSZATI CSOPORTJÁNAK,
 ○○○○○○○○ KERÍTÉSÁCSA ÉS ANNAK RÉSZLETE. ○○○○○○○○
 ○○○○○○○○ TERVEZTE RADKE KIRÁLYI ÉPÍTŐ-FELÜGYELŐ. ○○○○○○○○
 ○○○○○○○○ KÉSZÍTETTE KRÜGER PÁL BERLINI VASMŰVES. ○○○○○○○○

◊◊◊◊ A PÁRISI KIÁLLÍTÁS ◊◊◊◊
 NÉMET Bányászati és Kohászati
 ◊KIÁLLÍTÁSÁNAK RÁCSÁRÓL VALÓ◊
 ◊◊◊◊◊◊ RÉSZLETEK. ◊◊◊◊◊◊
 ◊◊KÉSZÍTETTE KRÜGER PÁL◊◊◊◊
 ◊◊◊◊◊◊ BERLINI VASMŰVES.◊◊◊◊◊◊

◊◊◊◊ KAPUBETÉT-RÁCS ◊◊◊◊
 WANNER FRÈRES GENFI VASMŰVES
 ◊◊◊◊◊◊ CÉGTŐL. ◊◊◊◊◊◊

ERESZ, KOVÁCSOLT VASBÓL.
 ○○○○ KÉSZÍTETTÉK ○○○○
 ○ WANNER FRÈRES, GENÈVE. ○

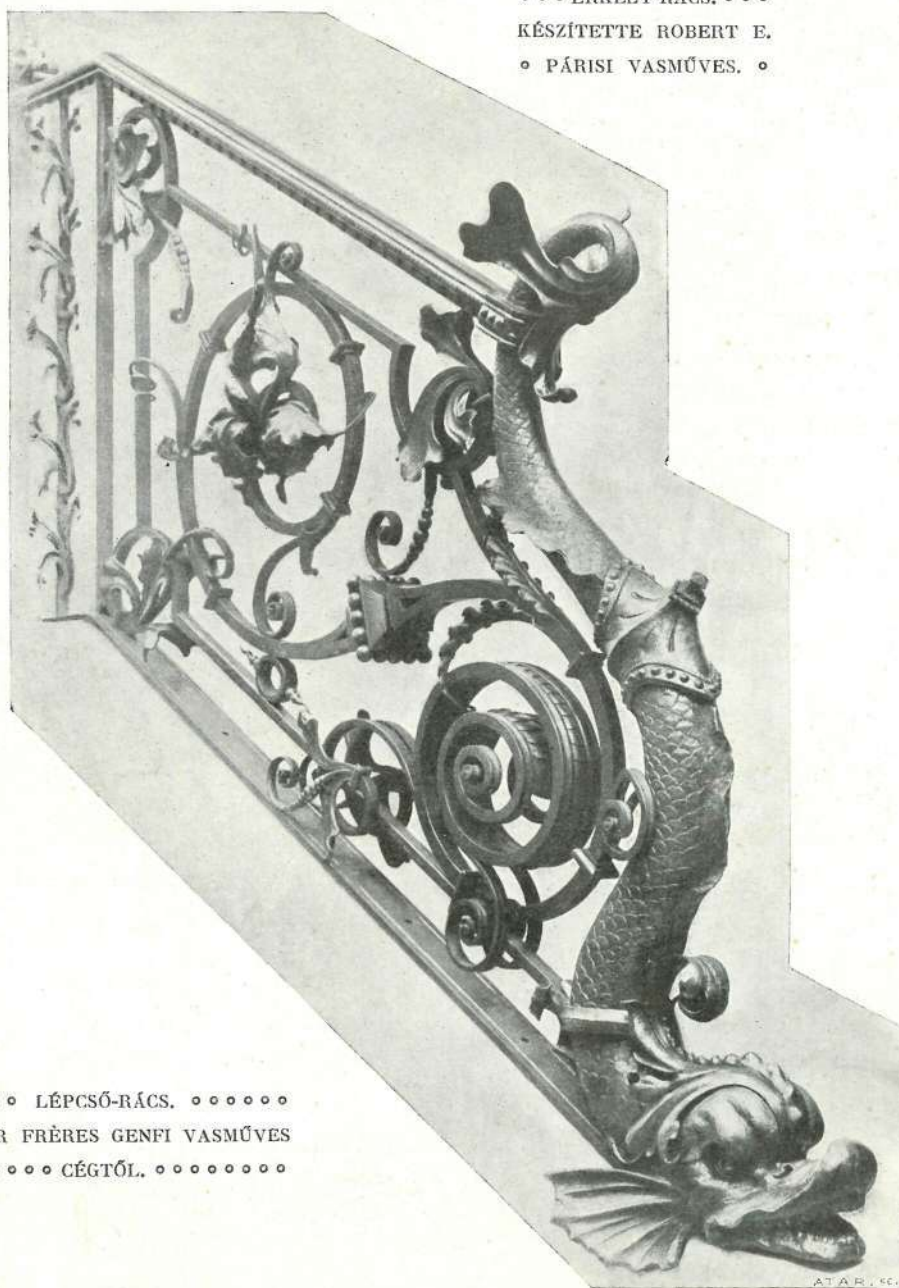
○○○○○○○○○○○○○○○○ RÁCSOS AJTÓ. ○○○○○○○○○○○○○○

KÉSZÍTETTE GENISSIEU ÉS TÁRSA LEVALLOIS-PERRET-I CÉG.

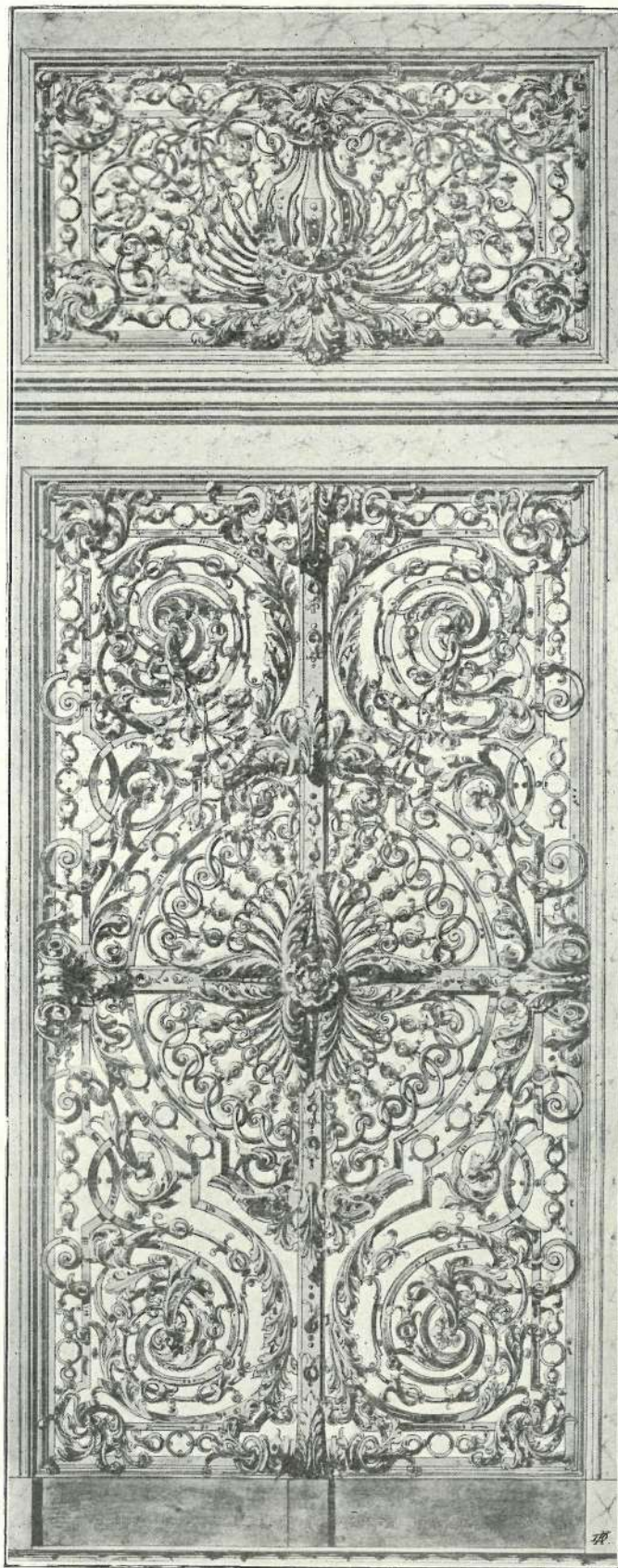
Hosszúsága 1100 m/m, magassága a felfüggesztő diszítvány hátáig 1000 m/m.

◊◊◊ ERKÉLY-RÁCS. ◊◊◊
KÉSZÍTETTE ROBERT E.
◊ PÁRISI VASMŰVES. ◊

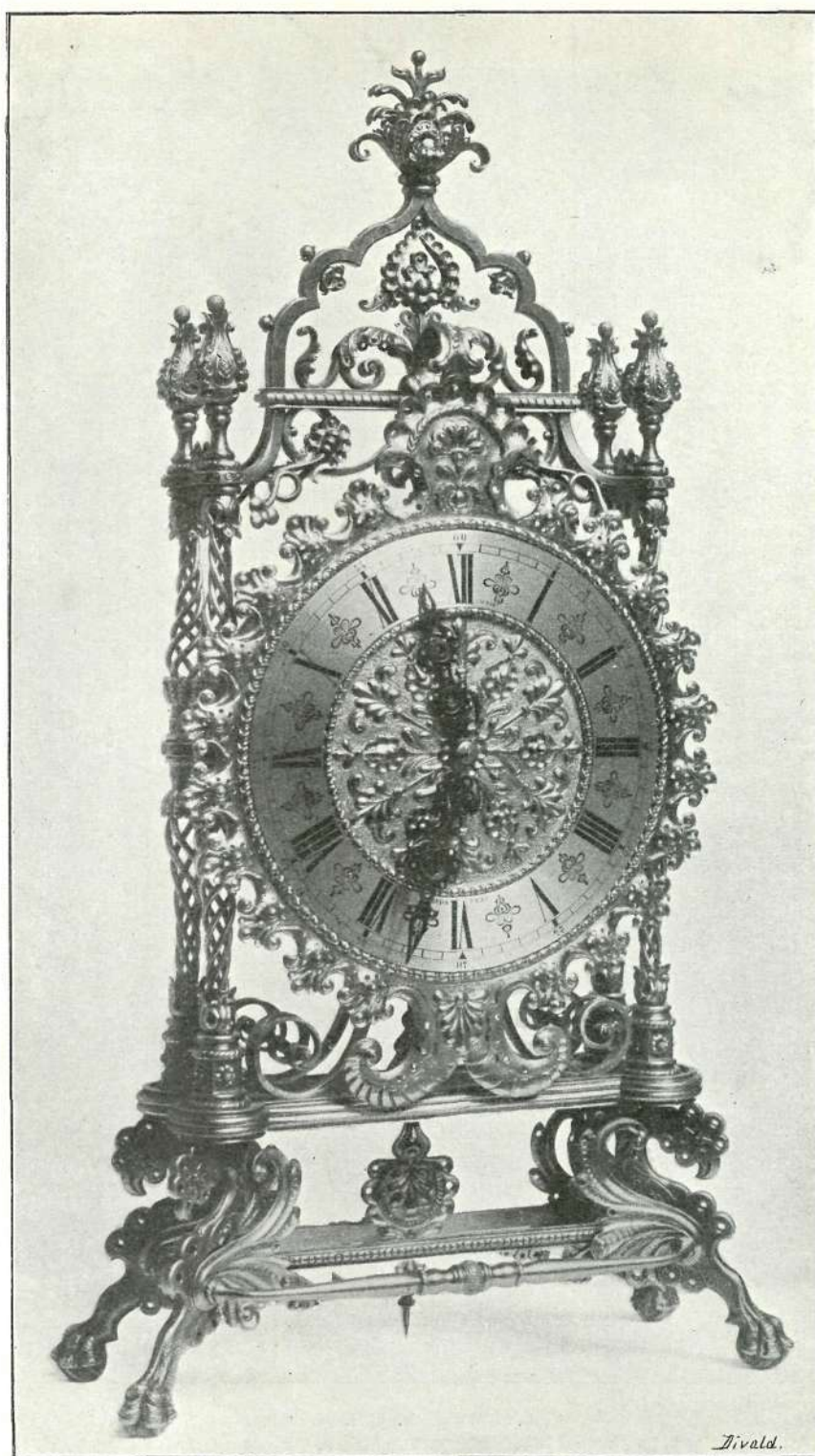
◊◊◊◊◊ LÉPCSŐ-RÁCS. ◊◊◊◊◊
WANNER FRÈRES GENFI VASMŰVES
◊◊◊◊◊ CÉGTŐL. ◊◊◊◊◊

• • A HAMBURGI • •
 • • • VÁROSHÁZ • • •
 TORONYTERMÉNEK
 ALUMINIUM-BRONZBÓL
 KOVÁCSOLT KAPUJA.

Magassága (záradék rács
 nélkül) 3100 m/m ,
 szélessége 1500 m/m .

• • • TERVEZTE • • •
 GROTTJAN J. ÉPÍTÉS,
 • • KÉSZÍTETTE • •
 • H. C. E. EGGER •
 • • • ÉS TÁRSA. • • •
 • • HAMBURGBAN. • •

..... ÓRA. TERVEZTE EDVI ILLÉS ALADÁR TANÁR.
KÉSZÍTETTE AZ ÁLLAMI FELSZŐ IPARISKOLA FÉMPARI MŰHELYE BUDAPESTEN.

Magassága 630 ^m/_m.

A sárkányok szárnya és az összes virágdiszítványok sárgarézből, a számlap ékítményes része szintén ebből a fémből, többi része pedig ezüstből való.

◦◦ A MAGYAR PAVILLON. ◦◦
◦◦◦ A Szajna felőli homlokzat. ◦◦◦
TERVEZTE BÁLINT ÉS JÁMBOR.

A Kunst u. Kunsthandwerkbl.